

JAMOAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH, UNGA QARSHI TAHDIDLARNI OLDINI OLIHNING IJTIMOYIY ZARURATI

Q. Sulaymonov

Farg'ona davlat universiteti dotsenti,
tarix fanlari nomzodi

Annotatsiya:

ushbu maqolada jamoat xavfsizligini ta'minlash, unga qarshi tahdidlarni oldini olishning ijtimoiy zarurati, zamonaviy ijtimoiy falsafiy va siyosiy konsepsiyalar tahlili asosida jamoat xavfsizligiga qarshi qaratilgan tahdidlarning mafkuraviy, g'oyaviy hamda informatsion shakllari ko'rsatilib, ularni bartaraf etishda ijtimoiy konsensus mexanizmlari asosida ijtimoiy shartnoma, kelishuv, murosa va hamkorlikni yo'lga qo'yishning falsafiy jihatlaritahlil qilinganyu

Kalit so'zlar:jamoat xavfsizligi, konsensus, ijtimoiy konsensus, ijtimoiy shartnoma, ijtimoiy murosa.

Bugungi global axborot almashuv maydonida jamiyatlarning ijtimoiy barqarorligini ta'minlash, xavfsizligini mustahkamlash masalalari dolzarblik kasb etmoqda. Bu esa jamoat xavfsizligini ta'minlashni yangi bosqichga olib chiqish bilan birga bu boradagi ilmiy tadqiqotlarni yanada kengaytirishni zaruratga aylantiradi.

Muallifning fikricha, "xavfsizlik" ichki va tashqi ta'sirlarning mavjudligi sharoitida tizimning hayotiy mavjudlik mexanizmining buzilishiga doir ob'ekt holatini ifoda etadi. Uning har qanday tahdidni xavf-xatar sifatida qabul qilishi o'rinli bo'lmaydi, xavfsizlik xavf-xatarni engib o'tish natijasida yuzaga keladi.

S.I.Ojegov ham xavf va tahdid tushunchalariga quyidagi izoh beradi: O'z navbatida "xavfsizlik"ning antonimi "xavf, tahdid qilish, zarar etkazish"dir[1], "tahdid" tushunchasi – mumkin bo'lgan xavf, qo'rqitish, kimgadir yomonlik qilish, zarar etkazishdir[2].

SHunday qilib, "xavfsizlik" tushunchasini kimgadir, nimagadir xavf-xatarning yo'qligi deb talqin qilish mumkin.

Ba'zan hayot faoliyati bilan jarayonlarni xavfsizlikni ta'minlashni boshqarishda "xavfsizlik" atamasini o'zi ishlatilmasdan, ba'zan murakkab atamalar ishlatiladi va

Scientific Conference on Multidisciplinary Studies

Hosted online from Bursa, Turkey

Website: econfseries.com

11th June, 2025

unda “xavfsizlik” atamasi tashkil etuvchi bo‘lib xizmat qiladi. Atamalarning tashkil etuvchi qismi sifatida quyidagilar ham qaralishi mumkin: hayot faoliyati sub’ektlari – shaxs, shaxs xavfsizligi, jamiyat, jamiyat xavfsizligi, davlat, davlat xavfsizligi; hayot faoliyati ob’ektlari – sub’ektlarning muhim hayotiy manfaatlarini qoniqtirishni ta’minlash: hudud, hudud xavfsizligi; iqtisod, iqtisodiy xavfsizlik; atrof muhit, atrof muhit xavfsizligi va boshqalar; ob’ektlar – xavf manbalari: atrof muhit – atrof muhitning ekologik xavfsizligi, sanoat ob’ekti – sanoat ob’ektlarining xavfsizligi, bank – bank xavfsizligi va boshqalar; ob’ektlar – xavfsizlik vositalari: samolyot – samolyotning xavfsizligi; avtomobil – avtomobilning xavfsizligi; umuman texnika xavfsizligi; hayot xavfsizligi jarayoni: mehnat – mehnat xavfsizligi, yo‘l harakati – yo‘l harakati xavfsizligi va boshqalar.

Ilmiy adabiyotlarda va rasmiy hujjatlarda «jamoat xavfsizligi» tushunchasiga nisbatan davlatning turli manfaatlarini himoya qiladigan, real va potensial xavf, ichki va tashqi tahdidlar ehtimoli minimallashtirilgan, shaxs va jamiyatning samarali rivojlanishi uchun imkoniyat yaratilgan holatni tavsiflash uchun ishlatiladi[3]. Ushbu umumiy nazariy ta’rif boshqaruv va huquqiy (ma’muriy-huquqiy) jihatlarni o‘zida aks ettiradi, jamoat xavfsizligini ta’minlash esa shaxs va jamiyatni himoya qilish, ularning xavfsiz hayoti, huquq va erkinliklarini ta’minlash kafolati sifatidagi normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish, qabul qilish va amalga oshirish bilan bog‘liq[4].

“Jamoat xavfsizligi” tushunchasini tahlil qilishga to‘xtaladigan bo‘lsak, shuni takidlash joizki, bugungi kunda ilmiy ishlarda ushbu huquqiy toifani belgilash bo‘yicha ko‘plab qarashlar shakllangan. “Jamoat xavfsizligi” atamasi ilmiy bilimlarning turli sohalarida va ijro etuvchi hokimiyat organlari, shuningdek, huquqni muhofaza qiluvchi organlarning amaliy faoliyatida keng qo‘llaniladi. Biroq, uning keng qo‘llanilishiga aramay, afsuski, bugungi kunda «jamoat xavfsizligi» ta’rifiga yagona yondashuv mavjud emas. SHu munosabat bilan “jamoat xavfsizligi” tushunchasining mazmunini aniqlash bo‘yicha ilmiy adabiyotlar, amaldagi qonun hujjatlarini har tomonlama tahlil qilish maqsadga muvofiqdir.

Jamoat xavfsizligini hisobga olgan holda L.Rogozin uni “tabiiy ofatlar yoki boshqa maxsus sharoitlar bilan bog‘liq holda, alohida sharoitlar yuzaga kelganda jamiyat

Scientific Conference on Multidisciplinary Studies

Hosted online from Bursa, Turkey

Website: econfseries.com

11th June, 2025

uchun ortib borayotgan xavf tug‘diruvchi ob‘ektlardan foydalangan holda, huquqiy normalarga muvofiq shakllanadigan jamoat munosabatlari tizimi”[5]deb ta’riflaydi.

S.I.Girkoning fikricha, jamiyatni ichki va tashqi tahdidlardan himoya qilish sifatida jamoat xavfsizligi juda muhim nazariy va amaliy muammo ekanligini ko‘rsatadi, uni hal qilish, boshqa ijtimoiy munosabatlar qatori, mamlakatda jamoat xavfsizligini ta’minlash bo‘yicha huquqni muhofaza qilish strategiyasini belgilashga bevosita bog‘liq[6].

Professor L.L.Popovning fikricha, jamoat xavfsizligi deganda odamlar va umuman jamiyat uchun ortib borayotgan xavf-xatarni keltirib chiqaradigan ob‘ektlar va ob‘ektlardan foydalanishda, alohida sharoitlar, tabiiy ofat yoki ijtimoiy yoki texnogen xususiyatdagi boshqa favqulodda vaziyatlar yuzaga kelganda, huquqiy, texnik va boshqa turdagi normalarga muvofiq yuzaga keladigan jamoat munosabatlari tizimi tushuniladi[7].

S.V.Stepashin jamoat xavfsizligi - bu ijtimoiy munosabatlarning sifat holatini, jamiyatning muayyan tarixiy va tabiiy sharoitlarda izchil rivojlanishini ta’minlash, turli omillar ta’sirida mazmuni va yo‘nalishini o‘zgartiradigan ichki va tashqi kelishmovchiliklardan kelib chiqadigan xavf-xatarlardan himoya qilishdir, deb hisoblaydi[8].

Asl konsepsiya B.P.Kondrashov tomonidan taklif qilingan. Uning fikricha, jamoat xavfsizligi - bu normalarga rioya qilish va amalga oshirish natijasida shakllanadigan ijtimoiy-huquqiy kategoriya, daxlsizligi davlat, jamiyat tomonidan kafolatlangan jamoat munosabatlari tizimidir[9].

Jamoat xavfsizligi ta’limotini professor V.V.Gushin yanada boyitib, jamoat xavfsizligi ijtimoiy-huquqiy hodisa ekanligini ta’kidlab, shaxs, jamiyat va davlatning hayotiy manfaatlariga potensial yoki real xavf tug‘diruvchi shart-sharoitlar va omillarning oldini olish, lokalizatsiya qilish va bartaraf etish maqsadida huquqiy normalar tizimi bilan tartibga solinadigan jamoat munosabatlari uchun xavf ortishining bilvosita manbalari majmui sifatida tushunish lozimligini ta’kidlagan.

Olim shuningdek, xavfsizlik muammosi insoniyatning omon qolishi va barqaror ijtimoiy taraqqiyotning eng muhim mezoniga aylanib borayotganini va aynan

Scientific Conference on Multidisciplinary Studies

Hosted online from Bursa, Turkey

Website: econfseries.com

11th June, 2025

zamonaviy sharoitda xavfsizlikning etarli darajasi nafaqat davlat manfaatlari, balki butun jamiyat manfaatlarini ham qamrab olishi kerakligini ta'kidlaydi. SHu sababli, umuman xavfsizlikning ustuvorligi inson va butun jamiyatni himoya qilishdir. Ijtimoiy (jamoat) xavfsizlikning mohiyati shu bilan bog'liq bo'lishi kerak[10]. Xuddi shunday pozitsiyani B.T.Xamxoev ham bildirgan. Muallifning ta'kidlashicha, jamoat xavfsizligi deganda jamiyatning barqaror mavjudligini, fuqarolarning zarur ehtiyojlari va manfaatlarini qondirish va amalga oshirishni, turli xil jinoyatlarning oldini olish yoki xavf va tahdidlarni bartaraf etish qobiliyatini ta'minlaydigan ijtimoiy munosabatlarning sifatli taraqqiyoti va rivojlanish holati tushunilishi kerak. Jamoat xavfsizligi, shaxs, jamiyat va davlat xavfsizligini o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, B.T.Xamxoevning fikricha, jamoat xavfsizligi odamlarning hayoti va sog'lig'iga, ularning mol-mulkiga tahdidlarning oldini olish yoki bartaraf etish bilan bog'liq bo'lgan ijtimoiy munosabatlarni qamrab oladigan ajralmas qismidir[11].

«Jamoat xavfsizligi» tushunchasi mazmunida olimlarning alohida guruhi uni himoya qilishning barcha ob'ektlarini belgilaydi, ya'ni: jamoat xavfsizligi - bu odamlarning hayoti va sog'lig'iga, moddiy boyliklar va atrof-muhitga tahdidlarning oldini olish va bartaraf etishni ta'minlaydigan organlar va vositalar to'plamidir, deb fikr bildirishadi[12]. Jamoat xavfsizligi nafaqat xavfsizlik holati, balki jamiyat huquqiy tizimining ajralmas elementi sifatida ham qaraladi, unda turli tahdidlarning oldini olish va bartaraf etish uchun maxsus huquqiy mexanizmlar ishlaydi.

Bizning fikrimizcha, jamoat xavfsizligining bunday ta'rifi juda oddiy ko'rinadi, chunki hatto eng «ideal politsiya organi»ning mavjudligi ham jamoat tinchligining to'liq holatini kafolatlamaydi.

YUqorida aytilganlarning mohiyati shundan dalolat beradiki, olimlarning zamonaviy ilmiy fikrlarida «jamoat xavfsizligi» tushunchasini ta'riflashda yagona qarag yo'q.

Mamlakat hamda uning fuqarolari, jamiyat va davlatning muhim mafaatlarini tashqi va ichki xavflardan himoyalash uchun har bir davlatda xavfsizlikni ta'minlash tizimi tuzilgan bo'ladi, unda asosiy element sifatida xavfsizlik ob'ektlar hamda xavfsizlik sub'ektlari tarkibi kiritilgan bo'ladi.

Scientific Conference on Multidisciplinary Studies

Hosted online from Bursa, Turkey

Website: econfseries.com

11th June, 2025

Umuman olganimizda, etimologiyaga ko‘ra xavfsizlik so‘zi xavfning yo‘q ekanligini bildiradi. Bu so‘zning tashkil etuvchisi – xavf so‘zidir. Bundan “xavfsizlik” tushunchasini ma‘nosini asoslash uchun unga teskari bo‘lgan “xavf” yoki “tahdid” tushunchasini tadqiq etish lozim bo‘ladi. “Xavf” tushunchasining paydo bo‘lishi salbiy faktorlar bilan bog‘liq, ya‘ni uning natijasida insonlarda ularning hayoti va sog‘lig‘ini saqlashdagi xuquqi buziladi, tashkilotlar va ishlab chiqarish korxonalarida esa - tashkilot va ishlab chiqarish korxonasining mavjudligi va rivojlanishi butunlay to‘xtashi mumkin. SHunday qilib, “xavfsizlik” va “xavf” tushunchalarining shakllanishi bevosita insonlar va tashkilotlarning kundalik hayoti hamda faoliyati jarayonida “rejalashtirilmagan” ziyon etkazish bilan bog‘liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка. -М.: -1990. С.38.
2. Ожегов С.И. Словарь русского языка. -М.: -1990. С.39.
3. Концепция общественной безопасности в Российской Федерации от 20 ноября 2013 года URL: <http://kremlin.ru/acts/news/19653>.
4. Радюшин Я.Н. Компетенция органов государственной власти и органов местного самоуправления в сфере обеспечения общественной безопасности: дис. ... канд. юрид. наук. М., 2004. 220 с.
5. Попов Л.Л. Административное право (вопросы административно-юрисдикционной деятельности органов внутренних дел). М.: Академия МВД СССР. 1983. 280 с.
6. Гирько С.И. Обеспечение общественной безопасности в системе мер защиты личности, общества и государства: состояние, проблемы, перспективы // Административное право и процесс. 2009. № 5. С. 8.
7. Административное право/под ред. Л.Л.Попова. М.: Юрист, 2002. 699 с
8. Степашин С.В. Теоретико-правовые аспекты обеспечения безопасности в Российской Федерации: дис. ... докт. юрид. наук. СПб., 1994. 246 с.
9. Кондрашов Б.П. Общественная безопасность и административно-правовые средства её обеспечения: дис. ... докт. юрид. наук. М., 1998. 302 с.

Scientific Conference on Multidisciplinary Studies

Hosted online from Bursa, Turkey

Website: econfseries.com

11th June, 2025

-
10. Гуцин В.В. Правовые и организационные основы обеспечения общественной безопасности в Российской Федерации при чрезвычайных ситуациях: дис. ... докт. юрид. наук. М., 1998. 449 с.
 11. Хамхоев Б.Т. Проблемы определения общественной безопасности // Административное право и процесс. 2011. № 7. С. 40–42.
 12. Туманов Г.А., Фризко В. И. Общественная безопасность и ее обеспечение в экстремальных условиях // Советское государство и право. 1989. № 8. С. 21–23.